

ตะกายดาว : ชีวิตต้องสู้ของพี่หญิงออฟฟิศ*

กมลวรรณ คงยก** สุรพงษ์ ยิมละมัย***

บทคัดย่อ

แม้ว่ายุคสมัยและกาลเวลาที่เปลี่ยนไปจะนำพาให้ผู้หญิงก้าวออกมาสู่พื้นที่นอกบ้าน แต่หากมองบนเส้นทางการทำงานจะพบว่าผู้หญิงส่วนใหญ่มักทำงานในลักษณะงานบริการมากกว่างานบริหารดังปรากฏจากชื่อเรียกตำแหน่งงานที่สวมใส่ให้กับผู้หญิง ได้แก่ ธุรการกับงานเอกสาร ประชาสัมพันธ์กับงานต้อนรับ เลขานุการกับงานพิมพ์หรือจัดบันทึก เป็นต้น เพศหญิงจึงถูกจำเพาะเจาะจงให้เป็นหนึ่งในคุณสมบัติของตำแหน่งงานเหล่านี้ โดยมองว่าผู้หญิงมีความใส่ใจต่อรายละเอียดเล็กน้อยและมีความอดทนต่องานที่ซ้ำซากจำเจ ในขณะที่ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ในการตัดสินใจหรือบังคับบัญชา

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตของผู้หญิงออฟฟิศในฐานะผู้ที่ก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้าน และเพื่อศึกษาการต่อรองตัวตนของผู้หญิงจากความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ และโครงสร้าง ผู้กระทำการ โดยเล่าผ่านพื้นที่บริษัทแห่งหนึ่งในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่า ชีวิตของผู้หญิงออฟฟิศผู้ซึ่งก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้านยังคงตกอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม เห็นได้จาก กฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขต่างๆ ในบริบทงานที่ควบคุมให้ผู้หญิงเป็นรองจากผู้ชาย บ้างก็ถูกมองว่าเป็นเพียงดอกไม้ประดับองค์กร จึงส่งผลให้งานของผู้หญิงถูกลดค่าและมองข้ามไป และจากปฏิสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายในสังคมอันเกิดจากผู้หญิงออฟฟิศกับ ผู้หญิงออฟฟิศด้วยกันเอง ผู้หญิงออฟฟิศกับบุคคลอื่น และผู้หญิงออฟฟิศกับ

* เป็นผลงานจากการประชุมและนำเสนอผลงานวิชาการ เทคโนโลยีภาคใต้วิจัย “สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2554

** นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (ภาคพิเศษ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

*** อาจารย์ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

บริบททางสังคม ล้วนนำไปสู่ความพยายามของผู้หญิงออฟฟิศที่มุ่งแสวงหาหนทางและกระทำการต่างๆเพื่อให้สังคมยอมรับในตัวตน สำหรับประเด็นการต่อรองตัวตนของผู้หญิงจากความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน ผู้หญิงออฟฟิศได้กระทำการต่อสู้ ต่อรองกับโครงสร้างการทำงานที่คอยกำหนดกำกับ และกดทับให้ผู้หญิงออฟฟิศมีบทบาทเพียงกรอบของงานที่วางไว้ โดยมีได้รับโอกาสในการแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถที่ตนมีมากไปกว่าการถูกประเมินค่าจากตำแหน่งงาน ดังนั้นผู้หญิงออฟฟิศในการศึกษาคั้งนี้จึงได้สะท้อนให้เห็นถึงการปะทะประสานระหว่างผู้คนและการไม่ยอมจำนนติดอยู่เพียงงานประจำที่ทำ โดยสรุป เพศไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่กำเนิด ทว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ยึดถือชายเป็นใหญ่ ขณะเดียวกันโครงสร้างทางสังคมก็มีอาจควบคุมการกระทำของมนุษย์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเสมอไป แต่คนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างดังกล่าวนั้นสามารถกระทำการได้ อย่างไรก็ตาม ตัวตนและการเป็นผู้กระทำการของผู้หญิงออฟฟิศไม่ได้มีลักษณะคงที่หรือตายตัว หากแต่มีลักษณะเลื่อนไหลซับซ้อน และสามารถแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่และอำนาจของความสัมพันธ์ได้ตลอดเวลา

คำสำคัญ : ตะกายดาว ชีวิตต้องสู้ ผู้หญิงออฟฟิศ

Reaching for the Star : The Struggled Life of Office Women*

Kamonwan Kongyok** Surapong Yimlamai***

Abstract

Even though things have changed over time and women have come out of their home to the space outside, if we look at jobs held by women, we will find that most women are engaged more with service work than administrative work. As can be seen from the types of work that women do, they are secretarial work and paper work; public relations and reception work; secretary and typing or recording work, etc. Being a woman is specified as one of the qualifications required for these types of work. This is because women are regarded as being attentive to small details and patient for repetitious work while men are authoritative and the ones who make decisions or govern.

The objectives of this study were to investigate life of office women as people who step out to the stage outside their home, and to explore women's negotiations for their identity in the context of their repetitious work.

The research method used for this study was based on the concepts of identity and structural-agency approach through narrations about a company in Hat Yai District, Songkhla Province. The results of the study revealed that life of women who stepped out to the stage outside their home was still under the power structure where men dominated the society. This

* The Work from Meetings and Presentations Scholarly Works Research of Southern Technology "Interdisciplinary for Sustainable Development" January 21, 2011

** Master degree student in Human and Social Development, Prince of Songkla University, Hatyai campus

*** Lecturer, Department of Educational Foundation, Prince of Songkla University, Hatyai campus

could be seen from rules and regulations or conditions of work that controlled women so that they were in lower positions than men. Some women were regarded as only flowers decorating their organization. As a result, their work performance was devalued and overlooked. In addition, the different forms of social interactions among office women themselves, between office women and other people, and office women in other social contexts led to office women's efforts in seeking ways and actions for them to have identity recognition in the society. In terms of office women's negotiations for their identity in the context of their repetitious work, they had struggled to negotiate with the work structure that designated, controlled and pressed them to play only the role that had been framed for them without getting an opportunity to fully show their knowledge and capacity and were evaluated only in the capacity of the position. Thus, office women in this study reflected their determination for not being submissive to the condition of their work. In conclusion, gender is not what a person is born with but rather something that is built among the social system and culture where men are dominating. Social structure cannot readily control people's actions but people who are under the structure can act. However, office women's identity and their being an agent do not stay still and are not fixed but rather mobile, complex, and can vary according to the space and power of relationships at all time.

Key words : Reaching for the Star , The Struggled Life , Office Women

บทนำ

เมื่อโลกก้าวสู่ความทันสมัย บทบาทของผู้หญิงได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและพื้นที่ (กาญจนา แก้วเทพ และปริศรา แซ่ก้วย 2547, 5) จากเดิมที่ผู้หญิงอยู่เฉยๆ เฉยๆ พวกเขาได้พาตัวเองออกสู่โลกนอกบ้านและก้าวเข้าสู่พื้นที่ทางสังคม ผู้หญิงเรียนรู้ที่จะหาพื้นที่และสร้างพื้นที่ของผู้หญิงยุคสมัยใหม่ การต่อสู้ต่อรอง และช่วงชิงความหมายต่างๆ นั้นเพื่อผลักดันให้ตัวเอง มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น หากกล่าวถึงกรณีของผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านควบคู่กับการทำงานบ้านไปพร้อมๆ กันนั้น ในมุมมองของกาญจนา แก้วเทพ (2544, 87) กล่าวไว้ว่า ภายใต้งานเวลาอันจำกัดที่ต้องทำ “งานหลวงก็ไม่ได้ขาด งานราษฎร์ก็ไม่ได้เว้น” ผู้หญิงไม่สามารถทำทั้งสองอย่างได้ดี มักเกิดความบกพร่องในงานใดงานหนึ่ง การตรึงผู้หญิงไว้กับบทบาทแม่และเมียมีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ทำให้งานของผู้หญิงถูกมองข้ามและกลายเป็นงานที่ด้อยคุณค่า ดังนั้น เมื่อ “ที่บ้านคือผู้หญิง” และ “นอกบ้านคือผู้ชาย” ผู้หญิงจึงขาดโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน เนื่องจากถูกตัดขาดจากโลกภายนอกจากโลกแห่งการทำงาน

ภายใต้ระบบโลกที่ “ทันสมัย” และวาทกรรม “การพัฒนา” ส่งผลให้สิ่งรอบตัวแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนเกิดการแข่งขัน

กันในสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ ความต้องการมุ่งมั่นสู่หนทางแห่งความสำเร็จในหน้าที่การงานจึงกลายเป็นอีกหนทางที่หลายคนพยายามเดินไปให้ถึงและถูกซ่อนอยู่ภายใต้เงื่อนงำของวาทกรรมต่างๆ ความใฝ่ฝันที่พยายามไขว่คว้าในส่วนหนึ่งได้สะท้อนผ่านบทเพลง “ตะกายดาว” โดย เรวัต พุทธินันทน์(2532) “อยากจะเป็นจะมุ่งไป เป็นอะไรดีดีสักอย่าง คงจะมีหนทางก็ฝืนกันไป อยากจะเป็นคนสำคัญ คงสักวันจะก้าวไกล ไปเป็นดาวดวงใหญ่จะโด่งจะดัง แม้จะล้มก็คิดจะกลาน เหนือจะชานกระเซ็น ก็คิดแล้วคุ้มจะขอไปเป็นอย่างหวัง จะร้อนหรือหนาวก็พร้อมจะทน จะไปเป็นคนยิ่งใหญ่ ก็ค้นกัน ไปหากันไปหนทาง ก็อยากจะได้มันจึงต้องไปในเมื่อใจมันเอาชะอย่าง ยอมทำทุกทางตะเกียกตะกาย”

สำหรับ “พื้นที่ออฟฟิศ” เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ผู้หญิงสามารถแสวงหาความสำเร็จในหน้าที่การงาน นับว่าเป็นเวทีนอกบ้านที่มีความหลากหลายในปัจจุบันยุค โดยผู้คนภายในออฟฟิศต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ในลักษณะหัวหน้า ลูกน้อง และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งรายล้อมไปด้วยมิตรไมตรีหรือศัตรูที่คอยแก่งแย่งขันชีวิตในการทำงานจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องของพื้นที่ เนื่องจากชีวิตเต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการให้ความหมายกับพื้นที่ ดังนั้นการศึกษาศึกษาพื้นที่ (space) แห่งนี้จึงมิใช่ศึกษาตัวพื้นที่หรือสถานที่ แต่ศึกษาถึงรายละเอียดต่างๆ ในการ

ผลิตสร้างพื้นที่ขึ้นมา (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร 2548, 172) อาจกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาพื้นที่ออฟฟิศในฐานะผู้กระทำที่เป็นตัวสร้างอัตลักษณ์ และให้ความหมายกับคนในสังคม การทำความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของผู้หญิงออฟฟิศในแง่มุมข้างต้นนี้จึงนำไปสู่การค้นหาคำตอบเกี่ยวกับ “ตัวตน” ของผู้หญิงออฟฟิศในฐานะ “ผู้กระทำ การ” ที่พยายามก้าวข้ามภาพชุดบางอย่างที่สังคมกำหนดให้ ซึ่งแนวคิด อัตลักษณ์” จะช่วยทำให้เรารับรู้ตนเองได้ว่าเราคือใคร และเราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมตัวเราอยู่อย่างไร ดังนั้น อัตลักษณ์ในการศึกษาครั้งนี้ได้เน้นแนวคิดเรื่องผู้กระทำการ (agency) หรือความสามารถในการต่อสู้ ต่อรอง เพื่อป้องกันตัวคนของผู้หญิงออฟฟิศ ในประเด็นการทำงานของผู้หญิงตามทัศนคติของ เบนจามิน สปอร์ค (อ้างถึงใน พรพิไล ถัมภ์รักษัสัตว์ 2539, 5) มองว่า ผู้หญิงมักจะมีอารมณ์ในการทำงานที่ไม่โลดโผนและมีลักษณะซ้ำซาก โดยเฉพาะผู้หญิงมีความไม่กระตือรือร้นในส่วนลึกของบุคลิกภาพ หากเทียบกับผู้ชาย จากแง่มุมการมองผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำระหว่างสองเพศ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าผู้หญิงส่วนใหญ่ทำงานในสำนักงานประเภทงานธุรการ งานบัญชี ประชาสัมพันธ์ เลขานุการ เป็นต้น ล้วนแต่เป็นงานที่จำเจและน่าเบื่อ ขณะที่ผู้ชายมักจะอยู่ในตำแหน่งผู้จัดการ ผู้บริหาร

หรือผู้บังคับบัญชา (กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2544, 391) ปราบกฎการณณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงการเชิดชูชายให้เป็นผู้นำ ขณะเดียวกันก็สื่อความนัยให้ผู้หญิงตกอยู่ในฐานะที่เป็นรอง จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะการทำงานที่ซ้ำซากจำเจและน่าเบื่อ ซึ่งกดดันให้ผู้หญิงออฟฟิศทำงานในลักษณะเดิมๆและติดอยู่กับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จำกัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะระบบอำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม โดยผู้หญิงมีอาจหลีกเลี่ยงจากการเป็นผู้ถูกกระทำการ อย่งไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากผู้กระทำทางสังคมสามารถท้าทายกรอบความสัมพันธ์ในรูปแบบเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ไม่ตายตัว เลื่อนไหล และปรับเปลี่ยนเป็นตรงข้ามได้ (จามะรี เชียงทอง 2549, 307) ทำนองเดียวกันผู้หญิงออฟฟิศก็สามารถเลือกที่จะสร้างตัวตน เพื่อปกป้องบทบาทแห่งที่ในการตอบโต้ ต่อสู้ และต่อรองกับพลังอำนาจนั้น

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นผู้หญิงกับการทำงานยังไม่พบงานวิจัยชิ้นใดหรือแนวคิดทฤษฎีใดที่สามารถชี้ชัดได้อย่างสมบูรณ์ว่าผู้หญิงมีความสามารถในการทำงานน้อยกว่าผู้ชาย หากแต่เกิดจากการพิจารณาเพศของบุคคลเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงผลของการกระทำของบุคคลเป็นพื้นฐาน โดยวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่ง

สะท้อนภาพของผู้หญิงในลักษณะการทำงาน ประเภทหนึ่งที่สามารถกระทำการในสังคมนอกบ้านที่ชายเป็นใหญ่ และต่อรองกับบริบทการทำงานที่แฝงไปด้วยความซ้ำซากจำเจ นั่นคือ “ผู้หญิงกับการทำงานออฟฟิศ” หรือที่เรียกกันว่า “ผู้หญิงออฟฟิศ” ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เล่าผ่านออฟฟิศแห่งหนึ่งซึ่งเลือกเป็นภาพของตัวแทนการศึกษา เพื่อให้มองเห็นถึงอำนาจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้หญิงออฟฟิศกับผู้หญิงออฟฟิศ ผู้หญิงออฟฟิศกับบุคคลอื่น และผู้หญิงออฟฟิศกับบริบททางสังคม อันสามารถผูกโยงเป็นเรื่องราวการต่อสู้ต่อรองในชีวิตประจำวันจากการก้าวเข้าสู่เวทีนอกบ้าน รวมถึงการต่อรองตัวตนของผู้หญิงออฟฟิศจากสถานการณ์ความซ้ำซากจำเจของบริบทการทำงาน

ภาพที่ 1 แสดงกลุ่มผู้หญิงออฟฟิศ

แม้ว่าผู้หญิงออฟฟิศ ผู้เป็นเจ้าของเรื่อง และเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้จะมีอาจเป็นตัวแทนของผู้หญิงออฟฟิศทั้งหมดได้ แต่อย่างน้อยที่สุดก็จะนำไปสู่ความเข้าใจในส่วน

หนึ่งของชีวิตผู้หญิงออฟฟิศและตระหนักว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เรามองเห็น แสร้งไม่เห็นหรือมองข้ามไปก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งเฉกเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชีวิตของผู้หญิงออฟฟิศในฐานะผู้ก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้าน
2. เพื่อศึกษาการต่อรองตัวตนของผู้หญิงจากความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตะกายดาว : ชีวิตต้องสู้ของผู้หญิงออฟฟิศ” เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยให้ความสำคัญกับแหล่งข้อมูลและความหมายของข้อมูลจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล การมองปรากฏการณ์จากทัศนะของ ผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์จะช่วยให้เข้าใจความหมายและเหตุผลว่าอะไรเกิดขึ้นเพราะอะไร ตามตรรกะของผู้ให้ข้อมูล (meaning) ซึ่งบางครั้งปรากฏการณ์หรือข้อมูลมีความหมายลึกซึ้งเกินกว่าที่ปรากฏให้เห็น ผู้วิจัยจึงพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์จากการตีความ (interpretative) เพื่ออธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่

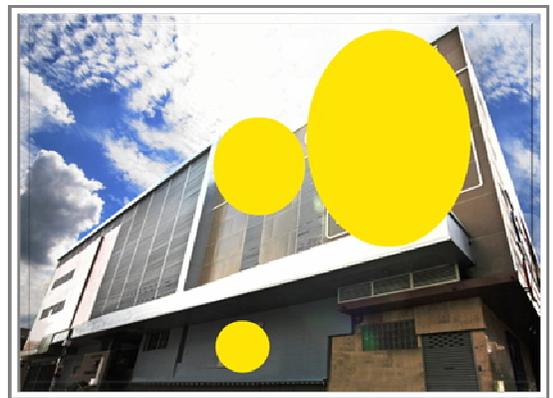
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ในมิติ Constructivism กล่าวคือเป็นการศึกษาจากปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนไปตามบริบทต่างๆ โดยลักษณะของข้อมูลที่ได้เกิดจากการสังเกตการสัมผัสภายใน และการรวบรวมคำพูดแล้วนำมา

ตีความและให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผู้วิจัยมุ่งทำความเข้าใจในการกระทำของผู้หญิงออฟฟิศเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดในฐานะมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในสังคม

วิธีการเก็บข้อมูลการศึกษาผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจาก 2 วิธี โดยวิธีแรกผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร อันประกอบด้วยข้อมูลใน 2 ลักษณะคือ ข้อมูลลักษณะแรกเป็นข้อมูลเอกสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์โดยมีประเด็นที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับผู้หญิงออฟฟิศ เช่น ประเด็นผู้หญิงกับการทำงาน ประเด็นพื้นที่ส่วนตัว/พื้นที่สาธารณะ เป็นต้น ส่วนข้อมูลลักษณะที่สองเป็นข้อมูลเอกสารด้านแนวคิด ทฤษฎีอัตลักษณ์และโครงสร้าง-ผู้กระทำการ การศึกษาข้อมูลในส่วนนี้ ช่วยเป็นแนวทางกำหนดกรอบการศึกษาในภาคสนามและในแง่ของวิธีคิดที่จะนำไปสู่การค้นหาคำตอบของการศึกษาได้ ซึ่งการมองปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ชัยนต์ วรรณะภูติ (2544, 49) กล่าวไว้ว่า แนวความคิดหรือกรอบคิดทางทฤษฎีจะเป็นเครื่องนำทางในการมองหาข้อมูลและช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างมีความหมาย ดังนั้น การศึกษาข้อมูลจากเอกสารจึงถือเป็นการเตรียมความพร้อมเบื้องต้นก่อนการลงสนามวิจัย ซึ่งจะทำให้การเก็บข้อมูลในภาคสนามเป็นไปอย่างมีทิศทาง สำหรับวิธีที่สองของการเก็บข้อมูลเป็นการศึกษา

ข้อมูลจากภาคสนาม เพื่อให้มองเห็นความซับซ้อนในการใช้ชีวิตของผู้หญิงออฟฟิศผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนามและช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพูดคุย สนทนา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยมีได้เลือกกำหนดช่วงเวลาไว้ล่วงหน้าและมีได้ค้นหาความจริงจากคำพูด ณ ช่วงเวลาที่พูดคุย หากแต่ข้อมูลที่ได้มาเหล่านั้นผู้วิจัยต้องนำไปวิเคราะห์ตีความเพื่อให้เห็นวิธีคิดของคนที่ถูกศึกษาเนื่องจากความคิดหรือคำพูดที่เก็บข้อมูลมาจากแต่ละคน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นความจริงของผู้ให้ข้อมูลที่ได้พบเจอมาซึ่งย่อมมีความแตกต่างกันไปจึงไม่สามารถค้นหาความจริงอย่างสิ้นสุดได้

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกบริษัทแห่งหนึ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยเกิดจากการมองเห็นปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม

บุคคลที่เรียกว่า “ผู้หญิงออฟฟิศ” ภายใต้ความสัมพันธ์นั้นถูกแบ่งไว้ด้วยอำนาจที่ทับซ้อนกัน อันก่อให้เกิดการต่อรองตัวตนท่ามกลางเงื่อนไขต่างๆ ในบริบทงาน และได้เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้หญิงออฟฟิศอีกด้วย

ในพื้นที่ศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่เป็นผู้หญิงออฟฟิศที่ปฏิบัติงานคนหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นผู้วิจัยภาคสนามที่พยายามศึกษาและถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในฐานะที่ตนเป็นคนใน ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มผู้หญิงออฟฟิศ อันเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการมองเห็นพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ซึ่งการเป็น “คนใน” นั้นไม่ได้หมายถึง การรู้จักชื่อ รู้จักหน้ารู้จักว่าผู้ให้ข้อมูลทำอะไรเท่านั้น แต่หมายถึงการผูกมิตรไมตรีจนกระทั่งผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจ (สุภางค์ จันทวานิช 2544, 173-174)

การเลือกกลุ่มคนศึกษาในการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้หญิงออฟฟิศที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเป็นตัวแทนของผู้หญิงออฟฟิศใน 6 แผนก คือ แผนกบุคคล แผนกบริการลูกค้า แผนกการตลาด แผนกสินค้าคงคลัง แผนกบัญชี และเลขานุการ แผนกต่างๆ ที่เลือกมานี้เกิดจากผู้วิจัยได้มองเห็นถึงเรื่องราวในแง่มุมการต่อรองตัวตนจากการปฏิบัติงานที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงออฟฟิศมองผู้หญิงออฟฟิศด้วยกันอย่างไร ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ กลุ่ม

ภาพที่ 3 แสดงผู้หญิงออฟฟิศ ผู้ซึ่งให้ข้อมูล

เพื่อนร่วมงานของผู้หญิงออฟฟิศทั้งผู้หญิงและผู้ชายซึ่งอยู่ในแผนกเดียวกันหรืออยู่ต่างแผนก เพื่อศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นที่มีต่อผู้หญิงออฟฟิศ จะช่วยให้เกิดแง่มุมของผู้หญิงออฟฟิศที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยมุ่งพิจารณาบริบททางสังคมที่ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในฐานะผู้หญิงทั้งในส่วนพื้นที่บ้านและพื้นที่สาธารณะ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ผลการวิจัยที่เชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและบริบทของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงไม่ได้เน้นไปที่กลุ่มคนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเพียงอย่างเดียวแต่เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยจึงให้ความสำคัญต่อพื้นที่ที่ผู้หญิงออฟฟิศเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ตะกายดาว : ชีวิตต้องสู้ของผู้หญิงออฟฟิศ” เป็นการศึกษาเพื่อคลี่คลายเป้าประสงค์ของการวิจัยในเรื่องชีวิตของผู้หญิง

ออฟฟิศผู้ซึ่งก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้านและการต่อรองตัวตนของผู้หญิงจากความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน โดยมีฐานคิดที่ว่าผู้หญิงมิใช่เป็นเพียงผู้ถูกระทำการดังเช่นอดีต หากแต่เป็นผู้กระทำการได้ และสามารถนิยามตัวตนบนพื้นที่สาธารณะจากการก้าวข้ามเส้นแบ่งของกรอบการทำงานภายใต้การควบคุมด้วยอำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม และความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน ผู้วิจัยจึงแบ่งผลการวิจัยออกเป็นสองประเด็น ดังวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ชีวิตของผู้หญิงออฟฟิศผู้ซึ่งก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้าน พบว่าผู้หญิงที่ออกมาทำงานนอกบ้านก็เพื่อต้องการช่วยเหลือเจือจุนครอบครัว บ้างก็ต้องการแสวงหาประสบการณ์และโอกาสในการทำงาน บ้างก็ต้องการเลี้ยงดูตนเอง โดยใช้ความรู้ ความสามารถที่ตนได้เล่าเรียนมาให้เกิดประโยชน์ อย่งไรก็ตาม ผู้หญิงไทยในสังคมการทำงานยังคงต้องเผชิญกับการปกครองด้วยอำนาจชายเป็นใหญ่ เห็นได้จากการทำงานของผู้หญิงที่เป็นไปในลักษณะงานบริการมากกว่างานบริหาร จึงส่งผลให้งานของผู้หญิงถูกลดคุณค่าและถูกละเลยไป อาทิ การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน เลื่อนตำแหน่ง การได้รับสวัสดิการต่างๆ หรือการนับหน้าถือตาจากผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ผู้หญิงออฟฟิศยังถูกมองว่าเป็นดอกไม้ประดับองค์กรที่มีเพียงรูปร่างหน้าตาอันสวยงามซึ่งใช้ไต่เต้าไปสู่ความ

สำเร็จ โดยมองข้ามถึงศักยภาพของบุคคลในการปฏิบัติงาน ดังนั้น การก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้านของผู้หญิงออฟฟิศจึงเป็นเสมือนหนทางชีวิตต้องสู้เพื่อสร้างมุมมองที่ดีต่อผู้หญิงและเพื่อให้สังคมยอมรับในตัวตน

ประเด็นที่สอง การต่อรองตัวตนของผู้หญิงจากความซ้ำซากจำเจของบริบทงาน พบว่า ผู้หญิงออฟฟิศมิได้รับโอกาสในการแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถที่ตนมีไปมากกว่าการถูกประเมินค่าจากตำแหน่งงานที่ทำ อาทิ ชูรกรกับงานเอกสาร ประชาสัมพันธ์กับงานต้อนรับ เลขานุการกับงานพิมพ์หรือจดบันทึก เป็นต้น โดยตำแหน่งงานดังกล่าวมักกำหนดให้เพศหญิงเป็นหนึ่งในคุณสมบัติการทำงานด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้หญิงมีความใส่ใจต่อรายละเอียดเล็กน้อยและมีความอดทนต่องานที่มีความซ้ำซากจำเจ ผู้หญิงออฟฟิศจึงกระทำการต่อสู้ ต่อรองกับโครงสร้างการทำงานที่คอยกำหนด กำกับ และกดทับให้ผู้หญิงออฟฟิศมีบทบาทเพียงกรอบของงานที่วางไว้ และจากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในออฟฟิศ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงออฟฟิศกับผู้หญิงออฟฟิศด้วยกันเอง ผู้หญิงออฟฟิศกับบุคคลอื่น และผู้หญิงออฟฟิศกับบริบททางสังคมซึ่งมีการแข่งขันและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การศึกษาผู้หญิงออฟฟิศในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการปะทะประสานระหว่างผู้คนและการไม่ยอมจำนนคิดอยู่เพียงงานประจำที่ทำ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มิได้มุ่งหวังเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศ หากแต่มีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดมุมมองต่อผู้หญิงออฟฟิศที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นเพื่อนมนุษย์คนหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถโดยกระทำการต่างๆ ได้เฉกเช่นเดียวกัน และเป็นเสมือนกงล้อหนึ่งซึ่งช่วยขับเคลื่อนให้ออฟฟิศก้าวไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งชี้ชวนให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตของผู้หญิงที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในสังคมนอกบ้าน โดยเฉพาะให้เห็นถึงตัวตนของผู้หญิงออฟฟิศในแง่มุมที่ผู้หญิงออฟฟิศเป็นได้ที่ผู้หญิงอยากจะเป็น รวมถึงสิ่งที่คนอื่นอยากให้ผู้หญิงออฟฟิศเป็น ดังนั้น เมื่อมีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิง ความเป็นเพศจึงถือว่าเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่สำคัญ ซึ่งแท้จริงแล้วเพศไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่กำเนิด ทว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ยึดถือชายเป็นใหญ่ อันนำไปสู่ความแตกต่างในบทบาททางเพศและการแบ่งงานกันทำ

ผู้หญิงออฟฟิศซึ่งก้าวออกมาสู่เวทีนอกบ้านได้พยายามก้าวข้ามเส้นแบ่งการทำงานระหว่างเพศ โดยผสานความเป็นหญิงและความเป็นชายให้เป็นหนึ่งเดียวด้วย การเรียนรู้

คุณลักษณะที่ดีของความเป็นชาย เช่น ความเข้มแข็ง ไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึก กล้าตัดสินใจ และรู้จักใช้เหตุผล โดยผู้หญิงนำเอาคุณสมบัติเหล่านี้มาพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองเพื่อเพิ่มความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันผู้หญิงออฟฟิศได้ตระหนักถึงคุณลักษณะที่ดีของความเป็นหญิงในตัวเอง อันได้แก่ ความอ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว และเอาใจใส่ต่อผู้อื่น ซึ่งก่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดีในการทำงาน การสร้างมิตรจิตมิตรใจด้วยคุณสมบัติบางประการดังกล่าวมีนัยแฝงไว้ซึ่งการต่อรองอำนาจในฐานะผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชา และจากการตกเป็นเบี้ยล่างที่ดูราวกับว่ายอมจำนนในบริบทการทำงานนั้นย่อมมีการต่อต้าน ชัดขึ้น เกิดซ่อนทับได้ในเวลาเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางสังคมก็มีอาจควบคุมการกระทำของมนุษย์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเสมอไป แต่คนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นสามารถกระทำการต่อรองได้ อย่งไรก็ตาม ตัวตนและการเป็นผู้กระทำการของผู้หญิงออฟฟิศไม่ได้มีลักษณะคงที่หรือตายตัว แต่มีลักษณะเลื่อนไหล ซบซ้อน และสามารถแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่และอำนาจของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จากเรื่องราวชีวิตต้องสู้ของผู้หญิงออฟฟิศได้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ราบเรียบในความสัมพันธ์และมีลักษณะที่เป็นพลวัต

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และพรสิรา แซ่ก้วย. (2547). *เพศวิถี วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้จะไม่เหมือนเดิม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- จามะรี เชียงทอง. (2549). *อยู่ชายขอบมองลวดความรู้ รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). *โครงสร้าง-ผู้กระทำการ (Structure-Agency)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- คารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2545). *บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงกับการเมืองในประวัติศาสตร์สังคมไทย*, *วารสารศิลปวัฒนธรรม*, 23 (7), 62-70.
- พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตว์. (2539). *ปรัชญาผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยมขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งทศวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วิศัลย์ศยา กิติรัตน์ตระการ. (2549). *วรรณกรรมสตรีนิยม : ฉันไม่ยอม ฉันไม่ยอม*. ค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2553, จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999837.html>.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, (กาญจนา แก้วเทพ). (2544). *สตรีศึกษา 2 ผู้หญิงกับประเด็นต่างๆ*. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2549). *ชาติพันธุ์นิพนธ์แนวสตรีนิยม*, *วารสารสังคมศาสตร์*, 18 (1), 22-57.
- สุธีวันช นันใจยะ. (2546). *การปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงทำงาน*. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- สุภางศ์ จันทวานิช. (2544). *การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2550). *ชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้หญิงขายบริการบริเวณชายแดนใต้*. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.